

ראיון שר הביטחון, משה דיין, לטלביזיה הישראלית (14.10.1973)

14.10 — להלן דברי שר הביטחון מר משה דיין, כפי ששודרו בטלביזיה וברדיו ביום 14.10.73 בשעה 20.30 : „ביממה האחרונה נמסרו ההודעות למשפחות השכולות, על החללים, והודעות על שבויים ועל נעדרים. אנו נמצאים עכשיו במלחמה שאיננה דומה לשתי המלחמות הקודמות, ל„מלחמת ששת הימים“ ול„מערכת קדש“. המלחמה הזאת קשה, התנגשויות קשות, חריפות, קרבות שריון ואויר, מלחמה כבדת-ימים וכבדת-דמים. במלחמת „ששת הימים“ נמסרו ההודעות למשפחות לאחר המלחמה, ובתום המלחמה, ויכולנו אז גם להתייחד עם הנעדרים. עכשיו אנחנו בעיצומה של המלחמה ואיננו יכולים לתת את הביטוי הצבורי, עכשיו, לאבל הכבד על החללים. אנחנו צריכים עכשיו להמשיך וללחום, בחרוף נפש, בגבורה ובאמונה, כעם שיודע שנלחם על חייו — ואנחנו נלחמים על חייו.

את דמות, וזכר, והוד הנופלים נשמור בינתיים בלבנו פנימה. היום אנחנו יכולים רק לומר למשפחות עד כמה אנחנו אתן באבלן, ולחכות עד שנשיג את הנצחון, ולדעת שאנחנו אומה שמעצבים אותה העבר והעתיד, החללים והלוחמים ואנו מפלסים את דרכנו בכוח העבר והעתיד, ובכוח הבנים שבונים ושלוחמים ושנופלים — ולדעת שבדרך הזאת אנחנו נגיע למדינה בטוחה, מוכרה, עם שכנים, ולשלום — גם אם הדרך הזו תהיה ארוכה“.

היש ביכולתך להעריך ולסכם את המצב בצפון?

היעדים שקבענו לעצמנו אינם יומיים, אבל שלושה מהם הושגו ביסודם אם גם אולי לא כל מה שהיינו רוצים. השלב הראשון היה לסלק את הסורים מרמת הגולן, מהשטחים שכבשו; ויעד זה הושג. השלב השני היה להדוף אותם יותר רחוק, והגענו עד ל-40 ק"מ מדמשק — גם זה יעד שהשגנו. היעד השלישי היה להשמיד כוחות סוריים בשריון ואויר ככל שנוכל, כאן אינני יכול לומר שכל הכוחות שנהדפו גם הושמדו, אבל לא מעט מהם הושמדו. כך שבסודו של דבר, התכנית של שלושת השלבים — הוצאתם מהשטח שלנו, התקדמות לקראת דמשק ופגיעה חמורה מאוד בכוחות שלהם — הושגה.

זו שאלה קשה מאוד. השאלה מה פירוש תצא מהמערכה. אם להתייחס לשאלה כמה טנקים הושמדו וכמה מטוסים נפגעו, אלה הם מספרים מרשימים וכבדים. אך לומר שסוריה תצא מהמערכה, אפילו זאת אני מהסס לומר; אנחנו חיים כעת בעידן חדש עם הערבים. אינני בטוח שאפילו במכה הזאת שספגה תסכים סוריה להפסקת אש. יתכן שהיא תרצה להמשיך מצב פתוח, של מערכה פתוחה, גם בדבר הזה. ושנית, השאלה אינה רק סוריה. בשתי החזיתות יחד יש כעת גיוס של העולם הערבי, של הצבאות הערביים: עיראק, סודאן, אלג'יר, לוב וירדן. במספרים כוללים יש לערבים בשתי החזיתות שמונה מאות ועשרים אלף חיילים, אלף ומאה מטוסי קרב והפצצה וכחמשת אלפים טנקים; ולכן בהתייחסות למספרים כוללים אלה, אינני מוכן לומר בביטחון שמה שהיה במלחמת ששת הימים, שלאחר מכה מוחצת שהם קיבלו, יצאו וביקשו הפסקת אש והסכימו לה יחזור גם עכשיו.

בהחלט; יתרה מזו, אני מוכן לומר בצורה עוד יותר קיצונית: כשם שקרה שהיתה הפסקת-אש דה-יורה ולא הגשימו אותה, וכאשר חשבו שהם חזקים, ויכולים להרשות לעצמם — פתחו באש, כך גם להפך: יכול להיות שלא יהיה נייר חתום, אבל אם יהיה מצב שלא יהיה ביכולתם באופן בסיסי לפתוח באש — עם נייר או בלעדיו — לא יפתחו באש. השאלה היא המציאות שתהיה ולא הנייר שיהיה, או לא יהיה חתום.

במונחים מדויקים היעד הוא, שהיינו רוצים להביא לכך שהם יפגעו ויוכו כל-כך, שלא יוכלו לחשוב על מלחמה או יחשבו וירצו בהסדר שלום ולא במלחמה. מה שקרה עד עכשיו, בימים האלה, הוא שהם הוצאו, נהדפו והוכו; אך אינני יכול לומר שעכשיו יחדלו לחשוב על מלחמה וירצו בשלום, או שייצאו מן המערכה ובאופן רשמי יבואו ויבקשו הפסקת-אש.

כלומר, במונחים של הסבת נזק לאויב, נזק שיורגש לאורך זמן, האם אפשר לומר שסוריה תצא מן המערכה הזאת כשהיא חייבת להביא בחשבון את המחיר שהיא משלמת?

אולם יכול להיות מצב של הפסקת אש דה-פקטו, שייקבע בעצם על-ידי המציאות בשטח?

במונחים כלליים האם אפשר לומר שזהו היעד שאנחנו חותרים אליו: להביא את המצרים והסורים להפסקת אש דה-פקטו?

מר דיין, הזכרת השתתפות של צבאות ערביים אחרים, קטנים יותר. איזו משמעות יש לכך מהבחינה הצבאית במערכה הכוללת?

היית אומר שגם אין להגזים בחשיבות הדבר?

כיצד אתה צופה את ההתפתחויות הבאות בחזית הדרומית נוכח העובדה שהמצרים מוסיפים להחזיק בגדה המזרחית, היינו בקו בר-לב שלנו?

מר דיין, תמיד תלינו תקוות ביכולת ההרתעה של חיל-האוויר ככוח מכריע. הפעם ניטלה מחיל-האוויר היכולת להלום ראשונה בערבים. האם במצב הזה, לא ניטלה ממנו גם האפשרות להפעיל את מלוא עוצמתו, את כל תכונותיו, כאשר גורם היוזמה היה בידי הערבים?

כיוון שאתה עצמך ניסחת את השאלה, האם היינו צריכים לפתוח ראשונה או לא, וזו שאלה שבוודאי מנקרת במוחותיהם של רבים בארץ. שמא תוכל להשיב עליה?

תלוי במה. בחלקם, כמו בחילות האוויר, הם מצטרפים למלחמה, אולי לא פחות מן המשקל של המדינות האורגניליות. אינני יודע אם המיראזים שבמצרים או ההאנטרים העירקיים שבסוריה פחות יעילים מהמטוסים האחרים שם. צריך גם לזכור, שאנחנו עומדים לאחר 6 שנים, שלפחות 3 מהן שימשו להכנת המערכה הזאת. המדינות האחרות, בצורה זו או אחרת, במידה רבה התמזגו או השתתפו; לא הייתי מזלזל בעזרה של ה"קואליציה" הזאת.

בכלל לא צריך להגזים; המספרים שאמרתי בוודאי מרשימים. איננו צריכים לראות זאת בתור מין כוח עצום כזה, והראיה: כמעט חצי מהכוח הזה רוכז בחזית הצפונית, ותוך ימים ספורים סילקנו אותם מרמת הגולן, והגענו עד 40 ק"מ מדמשק למרות כל הכוחות האלה.

בחזית הדרומית ההכרעה טרם נפלה, ואני מניח שההכרעה שם תהיה גם הרבה יותר משמעותית וחד-משמעית. זו מלחמת שריון במדבר, נוסף לסיוע האווירי ולארטילריה. הם נמצאים בקו בר-לב וכוחותינו נמצאים מולם; אנחנו נגיע — אני מעריך, לא בעוד זמן רב — ממש לקרב-הכרעה, ביסודו של שריון, במדבר; בתוצאות אותו קרב תהיה הכרעה ברורה. לא הייתי רוצה להיות מצרי בגמר אותו יום קרב.

פה אולי יש קצת בלבול במונחים, בין כוח הרתעה לבין זכות להלום ולהילחם. להלום ולהילחם — פירוש הדבר לפתוח במלחמה. הרתעה פירושה, שגם בלי לפתוח במלחמה, עצם הכוח, הידיעה שיש לישראל חיל-אוויר כזה, בכמות, בעוצמה כאלה, תרתיע אותם מלפתוח במלחמה. כאשר אתה אומר שנמנעה מחיל-האוויר שלנו היכולת או הזכות להלום — לפתוח במלחמה — זה נכון. דבר זה חל לא רק על חיל-האוויר ושייך לשאלה האם היינו צריכים לפתוח במלחמה או לא. זוהי השאלה. ההרתעה כשלעצמה, הכוח הגלום, הפוטנציאלי, האם הוא מרתיע? עובדה, שאיש לא זילזל בחיל האוויר הישראלי — אך זה לא הרתיע אותם מלפתוח במלחמה.

השאלה הזאת, לדעתי, יסודית ומורכבת מאוד. לא מסובכת, אבל מורכבת. גם לגבי מה שהיה בעבר, ואני מרשה לעצמי לומר, גם לקראת העתיד. מהו המצב? כבר ביוני 1971 הכריז סאדאת שאותה שנה, שנת 1971, תהיה שנת הכרעה. עברו שנתיים, שלוש אחר מלחמת ששת-הימים, שהצבאות הערביים היו מובסים, אבל אחר-כך, בעזרה מאוד פעילה ונדיבה של הסו-בייטים, הם שוקמו, ובאמת, החל מסוף שנת 1971 היו הצבאות הערביים ערוכים, חמושים, מוצבים בחזיתות סוריה ומצרים, ובמספרים שאמרתי, לא חשוב שהמדינות האחרות עדיין לא הצטרפו. אבל הזיקה בין לוב ובין מצרים, בין עיראק ובין סוריה — היתה ברורה.

בכלל היו שני אלמנטים ברורים: הצבאות הערביים היו ערוכים, והנוסחה שהתחיל בה נאצר, "מה שנלקח בכוח — יוחזר בכוח" קיבלה אחר כך גם דפוס אופרטיבי, כאשר אמר סאדאת: "השנה היא שנת הכרעה, נצא למלחמה", הצבאות היו וההכרזה היתה.

מדינת ישראל היתה צריכה להחליט למעשה בין שתי אלטרנטיבות: האחת — לפתוח במלחמה, עם חיל האוויר וכוחות אחרים, ובלי שום ספק, שכאשר אנחנו פותחים במלחמה, התוצאות הן הרבה יותר טובות ונוחות לנו. או, אם לא זה, לפחות לומר: כדי שנהיה מוכנים ולא נהיה מופתעים — להחזיק כוחות מתאימים לאורך החזיתות האלה. אם אתה שואל אותי איך צריך להיות בנוי כדי להיות ערוך למלחמה כזאת, צריך לגייס את כל המילואים, ומשנת 1971 — ואנחנו כעת לקראת סוף 1973 — לשבת מולם, כדי שלא נמצא את עצמנו במצב נחות. שני הדברים האלה — לפתוח

במלחמה ולהחזיק את המילואים בגיוס מתמיד — קשים מאוד לנו. אנחנו רוצים לחיות חיים נורמליים, עם עליה ובניה וכן הלאה. המצב קשה מאוד גם מבחינת מעמדנו בעולם: אנחנו אומרים שיש לנו ידידים, לא כל כך הרבה ידידים וצריך לשמור על הידידות. אילו פתחנו במלחמה, אני מסופק אם היינו מקבלים תשואות, ולא רק תשואות אלא תמיכה והזדהות אתנו. ואם לא לפתוח במלחמה, לגייס את כל העם הזה, לשבת שנים על הקו — גם זה קשה.

אם לא, אם לא עושים לא זאת ולא זאת, לוקחים סיכון ואומרים: חלק מהכוחות אנחנו נחזיק בעוצמה מלאה וקודם כל את חיל האוויר, שהוא בכל הזמן בעוצמה מלאה — גם כאשר איננו מגייסים את המילואים; נחזיק מה שנחזיק בקוים, בקו הסורי, בקו המצרי, נקיים שיטת גיוס מילואים מהירה ככל האפשר, לא נפתח במלחמה רק מפני שהערבים ערוכים, או מפני שאנחנו יודעים שהם מתכננים מלחמה. האמרה היהודית „הקם להורגך — השכם להורגו“, בתרגום פשוט למצבנו: הערבים רוצים להרוג אותנו, ואז אנחנו צריכים לקום, להשכים ולהרגם, בוודאי כאשר הם מגייסים את כל הכוחות שלהם ומכריזים על כך. אינני חושב ששגינו בשתי השנים האלה, בין 1971 ו-1973.

וגם לעתיד, אינני חושב שיהיה טוב אם המסקנה לעתיד, גם בשעה הקשה הזאת, תהיה, שבכל פעם שנראה שהערבים רוצים במלחמה ונערכים אליה, נפתח עליהם במלחמה. זה קשה, ועלידי כך לא נגיע לשום דבר טוב. אנחנו לוקחים לכן סיכון; מחזיקים כוחות מסוימים בקו, ואם אנחנו יודעים בביטחון מלא שהם יוצאים למלחמה — צריך להתגייס. אם איננו יודעים — כפי שהיה המצב במשך שתי השנים הללו — אנחנו חיים בסיכון, וכך חיינו בסיכון בין 1971 ל-1973, כאשר העוצמה המלאה של הערבים היתה בשני הקוים האלה.

אינני רוצה לדבר על ההנהגה, אני מדבר על עצמי. אני שר הביטחון. במשך 6 שנים הייתי אחראי גם להקמת הכוחות וגם למצב הביטחון. שהערבים יהיו מוכנים לפתוח במלחמה הבאנו בחשבון, ולדעתי, היינו ערוכים. אבל זה היה מצב קבוע, כלומר, שנמשך כמעט ברמה הזאת במשך תקופה ארוכה מאוד. אל ההנהגה הבטוחה שהם אמנם עומדים לצאת עכשיו למלחמה, הגענו כמעט שעות ספורות לפני שהדבר התרחש. ואז נקטנו את האמצעים שנקטנו.

האבידות הן חלק מהמלחמה. אני יכול רק לומר, שוודאי שבמלחמה שאנחנו היינו פותחים בה — בין שתקרא לה מכת מנע, או מלחמת מנע — התנאים שלנו היו הרבה יותר טובים, וודאי גם האבידות פחותות מזה. אבל הכל חוזר לאותה שאלה: במצב שבו מדינת ישראל נמצאת, כשמסביבה מדינות ערביות שהצבאות שלהן מגויסים, המודיעות שהן רוצות לפתוח במלחמה כאשר יהיה להן נוח ובמשך שנים נמצאות כך, האם אנחנו צריכים לעשות אחד משני הדברים: לפתוח במלחמה או לגייס את הכוח שלנו במלואו — את כל המדינה, כמו עכשיו — ואז, כמובן, אנחנו ערוכים נגד התקפת-פתע. כאשר אתה אומר התקפת פתע, עצם האמירה הזאת פירושה שהם פותחים במלחמה בלי להכריז, בלי שיוודעו על כך מראש. אנחנו לא מדינה אירופאית שאין לה צבא, והיא לוקחת ומתחילה לגייס דיביזיות וכן הלאה. המדינות הערביות נמצאות מזה שנתיים במצב של הלחיצה הראשונה על ההדק. הצבאות של קהיר בין קהיר לתעלה, והצבאות של סוריה בין דמשק לקו, במשך שנתיים רצופות. התקפת-פתע היא לתת את הלחיצה השניה על ההדק.

מר דיין, אני מניח שהגיעו אליך הדים מן השאלה שנשאלת: האם למרות זאת, בדיעבד, היינו באמת דרוכים וערוכים להתקפת פתע מן הסוג הזה דווקא, מבלי להתייחס דווקא למערך הכוחות שלנו בקוים? האם בכלל היתה ההנהגה שלנו, כולל המדינית והצבאית, ערוכה לאפשרות כזאת?

השאלה הזאת, אגב, נשאלה בהקשר למספר האבידות שספגנו, כלומר, האם היינו דרוכים וערוכים כדי למנוע אבידות גדולות. הייתי רוצה שתתייחס לזה, אם אפשר, בקונטקסט של האבידות, המחיר ששילמנו.

ובכן, השאלה בשבילנו היתה שאילו היינו בגיוס מלא או היינו פותחים במלחמה, היתה המלחמה יותר קלה לנו, וממילא האבידות היו פחותות. אינני חושב שהיתה זו מדיניות נכונה לוא ב-1971 וב-1972 — והיו לנו הרבה תקופות של שיאים — היינו פותחים במלחמה. לוא עשינו זאת היו לנו פחות אבידות. אבל מבחינת מצבנו הפנימי, וגם היחסים עם מדינות ידידותיות, אני אומר מדינות ידידותיות, אבל כולם יודעים על מה מדובר וגם בפתרון הסופי בינינו לבין הערבים. אנחנו רוצים להגיע בסופו של דבר לא רק להסדר כלשהו; ואילו לפני חצי שנה, לפני שנה, לפני שנתיים — האם באמת זה היה מקרב אותנו להסדר? אני חושב שלא. לדעת המדיניות הזאת, של פתיחה במלחמה רק ברגע האחרון וכשהדבר הכרחי, היא נכונה.

אני יכול לומר לכך דבר אחד: אינני חושב שהזנחנו משהו בצה"ל מפני שקיינו ואמרנו שהמלחמה לא נראית, היא רחוקה ואולי לא תתחדש בכלל. אינני חושב שבצה"ל מבחינת הרכבו פיגרנו באיזה שהוא דבר. האם חיל האוויר והשריון והרכבם, חלקו של חיל האוויר בצבא, כמותו, הרמה הטכני-לוגית שלו, האימון והכושר של האנשים יש בהם פגם? כלומר, האם משום שאמרנו רגיעה, אנחנו הזנחנו את הנשק שלנו, כלומר, את הצבא? והמדינה כולה — אינני מדבר כרגע רק על משרד הביטחון, שר הביטחון, המטה — אלא המדינה כולה, בסופו של דבר, חסכה כסף מהצבא? לא נתנה לצבא את מיטב אמצעיה? עכשיו חשבנו, שאולי באפריל של השנה הבאה נקטין את הגיוס משלוש שנים ב-3 חודשים. אבל כל הגיוס, חיל האוויר, התקציבים, הרמה, הטכנולוגיה — לא הזנחנו בהם. יש אמנם דברים שאין לנו, שפנינו ולא קיבלנו, כמו סוג מסוים של נשק אישי נגד טנקים שלמצרים ישנו, כיוון שקיבלו מברית-המועצות, ואנחנו בעצמנו איננו יכולים לייצר אותו ולא קיבלנו. אבל פרט לזה, הרמה, ההרכב בחיל האוויר ובשריון היו נכונים בדיוק. אינני חושב שהאוויר הרגועה הביאה לזה שלא היה לנו צבא מודרני, מוכן למלחמה, מאומן ולוחם מצוין.

זהו עם שאיננו רוצה מלחמה. איננו רוצה מלחמה, מקווה לשלום ומאמין בשלום, וכאשר ראה שנסתיימה המלחמה, וחיים עם ערביי השטחים וחיים עם הגשרים הפתוחים, ונאצר הלך לעולמו ובא סאדאת, וערבי אחד אומר וערבי שני אומר — הוא ממש דבק בחיי השלום האלה. ואולי זה הטוב שבדבר.

האמת היא שאינני בקי בזה. אני כל הזמן הזה נע בין החזיתות — הצפונית והדרומית — אבל, אני חושב שאנחנו צריכים, בראיה לטווח רחוק, להיות מוכנים לגיוסים מאוד כבדים, לא רק של היישוב בארץ, גם של העם היהודי. אני קודם נקטתי במספרים של הכוחות הערביים: שמונה מאות ועשרים אלף חיילים, אלף ומאה מטוסים וחמשת אלפים טנקים, וכל מה שמצטרף לזה — כדי להיות מוכנים לעתיד, אנחנו זקוקים להשקעות רציניות מאוד.

באשר להמשך, אני רוצה לשוב לנקודה שכבר הזכרתי ואולי לסיים בזה. אינני יודע איך המלחמה הזאת תסתיים מבחינת הפורמולה. אני מאמין שאני יודע איך היא תסתיים מבחינת ההכרעה. לא רק שהסורים נמצאים על דמשק ושומרים עליה, אלא שיהיה קרב הכרעה רציני במצרים, שהם יזכרו אותו ולא יתגעגעו אליו. אבל אינני בטוח שאותה התופעה שראינו בעבר, שהם אינם רוצים לעשות שלום — לא תקבל כעת עוד שלב, לא כצעד נוסף קדימה, שלב שבו הם לא ירצו גם לעשות הפסקת אש. קודם היתה הפסקת אש, אבל שלום לא רצו לעשות; עכשיו, יכול להיות שגם הפסקת-אש פורמלית לא ירצו לעשות. כלומר, כשם שנהנינו בעבר ממצאות של שלום רעוע — בלא שיסכימו לשלום הפורמלי — אני חושב שיתכן

ובמבט לאחור, לשש השנים האחרונות מאז מלחמת ששת-הימים, היית אומר שלא הגזמנו בהדגשת השקט היחסי, שדובר בו עד הזמן האחרון? האם לא היה בכך אלמנט, נאמר, מרדים ולא מעורר?

אני מדבר על התחושה של העם בארץ הזאת לגבי מצב הרגיעה. היתה תחושה של רגיעה. אינני מדבר על ההכנות של הצבא, אלא על התחושה של העם.

האם לפי הערכתך הגענו בעצם הימים האלה למיצוי יכולת ההתגייסות של העם כולו בעורף, במשק, בכלכלה?